

СИЛАБУС

Кафедра економіки, обліку і оподаткування

Назва курсу	Економіка підприємств харчової промисловості (ОК 25)
Курс та семестр вивчення	4 курс, 8 семестр за Освітньо-професійною програмою «Харчові технології та інженерія», 2022 р.
Мова викладання	українська
Викладач	д.е.н., проф. Дерій Ж.В.
Профайл викладача	http://econom.stu.cn.ua/
Контакти викладача	Jannet_d@ukr.net

1. Анотація курсу

Курс «ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ» зорієнтований на забезпечення здобувача вищої освіти компетентностями з прикладних питань діяльності господарюючого суб'єкта.

Короткий зміст курсу

Модуль 1

Змістовий модуль 1. *Теоретичні основи діяльності підприємства харчової промисловості.*

Тема 1.1. Вступ.

Економіка як галузь науки. Принципи та методи економіки. Мета, завдання та предмет дисципліни. Основні задачі, вирішувані в процесі вивчення дисципліни. Структура навчального курсу. Логіка курсу. Навчально-методична література з дисципліни. Терміни і означення.

Тема 1.2. Підприємство галузі як суб'єкт господарювання.

Поняття підприємства як організаційно відокремленої та економічно самостійної первинної ланки виробничої сфери. Модель сучасного підприємства. Місія й різноманітні цілі підприємства. Головні напрямки діяльності підприємства. Юридичні акти, що є законодавчою базою функціонування підприємства (організації). Поняття середовища господарювання підприємств. Характеристика факторів зовнішнього середовища. Фактори внутрішнього середовища функціонування підприємства.

Тема 1.3. Сучасні аспекти розвитку підприємництва.

Підприємництво як сучасна форма господарювання. Договірні взаємовідносини та партнерські зв'язки в підприємницькій діяльності. Міжнародна підприємницька діяльність.

Тема 1.4. Структура та управління підприємствами.

Поняття та види структури. Сутність і функції процесу управління. Методи управління діяльністю підприємств. Організаційні структури управління підприємствами. Державне регулювання діяльності підприємств.

Тема 1.5. Прогнозування та планування діяльності підприємства.

Прогнозування розвитку підприємств. Сутність та методи прогнозування. Планування як функція управління. Методологічні основи планування. Стратегія розвитку підприємства та бізнес-планування. Тактичне й оперативне планування.

Тема 1.6. Основи охорони праці на підприємстві харчової промисловості.

Правові та організаційні питання охорони праці. Зв'язок охорони праці з безпекою життєдіяльності, науковою організацією праці, ергономікою, інженерною психологією та технічною естетикою. Загальні закономірності виникнення небезпек, їх властивості та особливості впливу на людину. Поняття виробничої безпеки (техніки безпеки) та пожежної безпеки. Способи та засоби захисту життя та здоров'я людини й середовища її виробничої діяльності від реальних та потенційних небезпек. Основи фізіології, гігієни праці та виробничої санітарії.

Змістовий модуль 2. *Ресурсне обґрунтування виробничої програми підприємства харчової промисловості.*

Тема 2.1. Обґрунтування виробничої програми підприємства.

Загальна сутнісна характеристика продукції, її класифікація й вимірники обсягу. Номенклатуру й асортимент продукції (послуг). Схема формування виробничої програми підприємства, її ресурсне обґрунтування.

Тема 2.2. Персонал підприємства.

Поняття персоналу в контексті економічних понять трудових ресурсів, кадрів, трудового потенціалу. Категорії персоналу підприємства (керівники, спеціалісти, службовці, робітники). Поділ персоналу за професіями і кваліфікацією. Чинники, що потребують урахування у процесі розрахунків необхідної чисельності персоналу фірми. Розрахунки чисельності окремих категорій працівників виробничих підприємств. Кадрова політика. Концепція якості трудового життя.

Тема 2.3. Продуктивність і оплата праці.

Продуктивність праці як економічна категорія. Методичні підходи до розрахунку продуктивності праці на виробничих підприємствах. Чинники зростання продуктивності праці. Поняття оплати праці. Основна та додаткова заробітна плата. Сучасна державна політика оплати праці. Мінімальна заробітна плата. Тарифна система. Єдина тарифна система розрядів і коефіцієнтів з оплати праці. Оплата праці керівників, спеціалістів і службовців. Форми і системи оплати праці робітників. Ефективність колективних форм організації та оплати праці.

Тема 2.4. Основний капітал підприємства.

Матеріальні активи як сукупність виробничих фондів та іншого майна підприємства (схема виробничих фондів). Основні засоби. Класифікація основних засобів за ознакою функціонального призначення та участі у виробничих процесах. Первісна, відновна, залишкова та ліквідаційна вартість основних засобів. Відтворення основних засобів. Види зносу основних засобів: фізичний, моральний. Амортизація основних засобів. Норми амортизаційних відрахувань. Показники ефективності використання основних засобів.

Тема 2.5. Оборотний капітал.

Сутнісна характеристика обігових коштів як сукупність поточних витрат фінансових коштів. Виокремлення обігових коштів, що обслуговують сфери виробництва і обігу. Нормовані і ненормовані обігові кошти. Джерела формування обігових коштів. Обчислення нормативів обігових коштів в окремих елементах. Основні показники рівня ефективності використання обігових коштів: коефіцієнти оборотності (кількість оборотів) і завантаження, тривалість одного обороту, рентабельність та методика їх розрахунку. Шляхи підвищення ефективності використання обігових коштів.

Тема 2.6 Інвестиційні ресурси.

Поняття, склад і структура інвестицій. Визначення необхідного обсягу та джерел фінансування виробничих інвестицій. Формування і регулювання фінансових інвестицій.

Залучення іноземних інвестицій для розвитку та посилення ефективності діяльності суб'єктів господарювання. Оцінка ефективності виробничих і фінансових інвестицій. Чинники підвищення ефективності використання капітальних вкладень і фінансових інвестицій. Інвестиційні проекти підприємств та організацій.

Модуль 2

Змістовий модуль 3. *Організаційні аспекти діяльності підприємства.*

Тема 3.1. Інноваційна діяльність підприємства.

Характеристика та види інновацій. Зв'язок інновацій та інвестицій. Зміст та форми здійснення інноваційної діяльності. Інноваційні процеси. Науково-технічний та організаційний прогрес. Напрями підвищення ефективності інноваційної діяльності на підприємстві.

Тема 3.2. Техніко-технологічна база виробництва.

Складники техніко-технологічної бази, найефективніші способи її формування на підприємстві. Змістова характеристика і форми технічного розвитку підприємства (розвиток шляхом модернізації та технічного переозброєння через здійснення капітального ремонту та зміни застарілого устаткування). Загальна характеристика, види та чинники формування (нарощування) виробничої потужності підприємства. Основні методичні принципи розрахунку виробничої потужності створюваного підприємства. Показники і шляхи підвищення рівня використання виробничих потужностей.

Тема 3.3. Матеріально-технічне забезпечення та виробнича логістика.

Логістика постачання. Організація матеріально-технічного забезпечення на підприємстві. Визначення потреби у матеріальних ресурсах. Матеріальні запаси та управління ними.

Тема 3.4. Організація виробництва.

Основні положення теорії організації операційної діяльності. Структура та принципи організації виробничого процесу. Організаційні типи виробництва. Організація виробничого процесу в часі. Методи організації виробництва. Підготовка виробництва. Суспільні форми організації виробництва.

Тема 3.5. Якість та конкурентоспроможність продукції.

Поняття конкурентоспроможності продукції. Якість продукції (послуг) як економічна категорія. Показники й методи оцінки якості продукції (послуг). Багатонаправлений вплив підвищення якості виробів на економіку та імідж підприємства. Економічна й соціальна ефективність стандартизації та сертифікації продукції. Внутрішньовиробничий технічний контроль якості. Шляхи підвищення конкурентоспроможності продукції.

Тема 3.6. Виробнича та соціальна інфраструктура.

Поняття, види та значення інфраструктури. Система технічного обслуговування на підприємстві. Соціальна інфраструктура та соціальна діяльність підприємства. Відтворення та розвиток інфраструктури.

Змістовий модуль 4. *Результативність функціонування та розвиток підприємства.*

Тема 4.1. Витрати й ціни на продукцію (послуги).

Поточні витрати (собівартість продукції) як комплексний економічний показник. Розрахунки кошторису виробництва за окремими економічними елементами. Калькулювання та його місце в економічних розрахунках. Типова номенклатура калькуляційних статей витрат. Методика обчислення окремих статей калькуляції. Визначення впливу окремих техніко-економічних чинників на зменшення поточних витрат. Поняття, роль і функції ціни в ринковій економіці. Види цін та сфери їх

застосування. Методи встановлення ціни: собівартість плюс прибуток; забезпечення фіксованої величини прибутку; за рівнем поточних цін (конкуренції); за рівнем попиту тощо. Система знижок і доплат до ціни. Державне регулювання ціноутворення.

Тема 4.2. Фінансово-економічні результати та ефективність діяльності суб'єктів господарювання.

Дохід підприємства та джерела його формування. Типова схема використання прибутку (доходу) підприємства. Прибуток як основний показник фінансових результатів діяльності підприємства. Функції та види прибутку. Економічний прибуток. Рентабельність як відносний показник ефективності діяльності підприємства. Класифікація чинників зростання ефективності виробництва.

Тема 4.3. Інтегральна ефективність діяльності підприємства.

Характеристика та види ефективності діяльності підприємства. Система критеріїв та показників ефективності діяльності. Розрахунок ефективності використання ресурсів та факторів виробництва. Оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства. Шляхи підвищення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів.

Тема 4.4. Сучасні моделі розвитку підприємств.

Сутність і тенденції організаційного розвитку підприємства. Моделі організаційного розвитку. Характеристика нових моделей розвитку бізнесу. Оптимізація бізнес-процесів. Start-up проекти. Віртуальні підприємства. Мережеві підприємства та структури.

Тема 4.5. Економічна безпека підприємства.

Сутнісна характеристика економічної безпеки суб'єктів господарювання. Основні функціональні складові економічної безпеки підприємства. Ризики підприємницької діяльності. Оцінка рівня економічної безпеки господарюючого суб'єкта. Антикризове управління діяльністю підприємства.

2. Мета та цілі курсу

Метою вивчення курсу є отримання ЗВО ряду компетентностей, як загальних так і фахових, зокрема:

ЗК 5 здатність до пошуку інформації з різних джерел;

ФК 6 здатність укладати ділову документацію та проводити технологічні та економічні розрахунки;

ФК 11 здатність розробляти та впроваджувати ефективні методи організації праці, нести відповідальність за професійний розвиток окремих осіб та/або груп осіб;

ФК 13 здатність підвищувати ефективність виробництва, впроваджувати сучасні системи менеджменту тощо.

3. Результати навчання

Під час вивчення дисципліни ЗВО має досягти або вдосконалити наступні програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 14 Підвищувати ефективність виробництва шляхом впровадження ресурсоощадних та конкурентоспроможних технологій, аналізувати стан і динаміку попиту на харчові продукти.

ПРН 24. Здійснювати технологічні, технічні, економічні розрахунки в рамках розроблення та виведення харчових продуктів на споживчий ринок, вести облік витрат матеріальних ресурсів.

ПРН 25. Виявляти творчу ініціативу з питань ринкової трансформації економіки.

У підсумку ЗВО повинні:

знати:

-закономірності та особливості розвитку підприємницької діяльності;

- фактори зовнішнього та внутрішнього середовища суб'єкта господарювання у галузі харчової промисловості;
- сучасні технології розробки управлінських рішень, їх обґрунтування та впровадженні у бізнес-практику харчових підприємств;
- аналітичний та методичний інструментарій для розуміння логіки прийняття господарчих рішень;
- напрямки використання трудових ресурсів, форм та систем заробітної плати, механізму її організації;
- методичні основи аналізу ефективності формування та використання персоналу, активів (основних засобів, оборотних коштів, нематеріальних активів) підприємства, організації його виробничо-комерційної діяльності тощо;
- методику розрахунку економічних показників діяльності підприємства;
- правові та організаційні питання охорони праці;
- способи та засоби захисту життя та здоров'я людини й середовища її виробничої діяльності.

вміти:

- формувати управлінську структуру підприємства;
- визначати трудомісткість виробничої програми, скласти баланс робочого часу, планувати чисельності персоналу, продуктивність праці та роботи виробничих колективів, нормувати працю;
- визначати умови оплати праці в системі колективно-договірного регулювання соціально-трудових відносин, визначати чинники, що впливають на рівень і динаміку заробітної плати, нараховувати заробітну плати та проводити оцінку ефективності працевитрат;
- проводити моніторинг діяльності підприємства, здійснювати аналіз ефективності стратегії управління, планувати техніко-економічні нормативи матеріальних затрат, нараховувати амортизацію основних засобів різними методами, проводити діагностику виробничо-економічного потенціалу підприємства; визначати тенденції його розвитку;
- формувати та оцінювати показники ефективності діяльності підприємств і установ з урахуванням чинників впливу;
- здійснювати економічний аналіз ефективності роботи підприємства;
- класифікувати фактори підприємницького ризику, оцінювати рівень безпечного розвитку організації, формулювати заходи щодо безпечного розвитку підприємства;
- виявляти та попереджувати потенційні небезпеки на підприємстві, що загрожують здоров'ю та життю працівника.

4. Обсяг курсу

3 кредити, 90 годин	
Вид заняття	Загальна к-сть годин
лекції	16
семінарські заняття / практичні / лабораторні	14
самостійна робота	60

5. Пререквізити.

Безпека життєдіяльності та основи охорони праці; Технологія хліба, макаронних та кондитерських виробів та харчоконцентратів; Технологія молока, та молочних продуктів
 Планування діяльності підприємств харчової галузі; Сучасна економіка; Управління бізнесом.

6. Система оцінювання та вимоги

<p>Загальна система оцінювання курсу</p>	<p>Відповідно до «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка», погодженого Вченою радою Національного університету «Чернігівська політехніка» 31 серпня 2020 р. протокол № 6. Введено в дію наказом ректора від 31 серпня 2020 р. № 26.</p> <p>https://www.stu.cn.ua/media/files/pdf/nzop/p-ppocin.pdf «Порядок визначення академічної різниці та перезарахування навчальних дисциплін у Національному університеті «Чернігівська політехніка» https://www.stu.cn.ua/media/files/pdf/nzop/p-akad-rizn.pdf</p> <p>ЗВО може набрати до 75% підсумкової оцінки за виконання всіх видів робіт, що виконуються протягом семестру і до 25% підсумкової оцінки – на заліку.</p>
<p>Самостійна робота</p>	<p>Самостійна робота виконується за наступними розділами: вивчення лекційного матеріалу; вивчення окремих розділів програми, які не викладалися на лекціях; підготовка до практичних занять; підготовка до тестування, виконання розрахункової роботи</p> <p>РГР виконується за варіантами і оцінюється в 0...10/(0...7) балів наступним чином:</p> <ul style="list-style-type: none"> – в 9...10/(6...7) балів оцінюється робота, якщо питання теоретичної частини роботи розкриті в повній мірі, послідовно, логічно; розрахункова (практична) частина роботи не містить помилок; список використаної наукової літератури нараховує не менше 5-6 джерел, відповідає сучасним правилам оформлення, в т.ч. бібліографії. – в 7...8/(4...5) балів оцінюється робота, питання теоретичної частини роботи розкриті в достатній мірі, але є певні недоліки у логіці викладу; розрахункова частина роботи містить незначні помилки; бібліографічний список нараховує 4-5 джерел, відповідає сучасним правилам оформлення, але містить певні помилки. – в 5...6/(3,5...3) балів оцінюється робота у випадку, якщо обсяг роботи є недостатнім, питання теоретичної частини роботи розкриті в недостатній мірі, поверхово; розрахункова частина роботи містить суттєві помилки; у бібліографічному списку менше чотирьох наукових джерел і є помилки в оформленні. – в менше ніж 5/3 балів оцінюється робота, якщо питання теоретичної частини роботи є нерозкритими; розрахункова частина роботи виконана на 50%, у бібліографічному списку менше 2 наукових джерел, не відповідає правилам оформлення, пропущений термін виконання
<p>Практичні заняття</p>	<p>Проміжний контроль реалізується у формі контрольних робіт (тестів), які проводяться протягом тижня після вивчення</p>

	<p>матеріалу за завершеною частиною дисципліни на практичному, занятті або в інший час, вільний від аудиторних занять (у тому числі й за допомогою технологій дистанційного навчання з використанням електронної бази навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін у системі управління навчанням Moodle).</p> <p>За темами змістового модуля №1, 2 та 3 проводиться модульний контроль. Бали, які набрані ЗВО під час поточного контролю, дораховуються до модульних оцінок.</p> <p>Практичні роботи виконуються відповідно до методичних вказівок до практичних робіт і оцінюються:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усне/письмове експрес-опитування (1 б×7 ПР=7 б); - виконання завдання ПР (2 б×7 ПР=14 б)
Умови допуску до семестрового контролю	<p>ЗВО, які до проведення підсумкового семестрового контролю встигли виконати всі обов'язкові види робіт та мають підсумкову оцінку не менше 60 балів за шкалою оцінювання.</p> <p>Умовою допуску до заліку є виконання всіх видів навчальної роботи: виконання практичних робіт, оформлення звіту з розрахунково-графічної роботи</p>

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		екзамен/диференційований залік	залік
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
66-74	D	задовільно	
60-65	E		
0-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання

7. Політики курсу

Викладач та всі здобувачі, що вивчають цей курс, зобов'язуються дотримуватись таких положень з урахуванням законодавства України та ISO 9001:2015, та розуміють, що за їх порушення несуть особисту відповідальність:

[Положення про академічну доброчесність студентів та науково-педагогічних працівників Чернігівського національного технологічного університету](https://www.stu.cn.ua/staticpages/akadem-dobrochesnist/) <https://www.stu.cn.ua/staticpages/akadem-dobrochesnist/>

«Порядок визначення академічної різниці та перезарахування навчальних дисциплін у Національному університеті «Чернігівська політехніка»

<https://www.stu.cn.ua/media/files/pdf/nzop/p-akad-rizn.pdf>

У випадку, якщо ЗВО протягом семестру не виконав в повному обсязі передбачених робочою програмою всіх видів навчальної роботи, має невідпрацьовані лабораторні роботи, має більше 30% пропусків навчальних занять (без поважних причин) від

загального обсягу аудиторних годин відповідної навчальної дисципліни або не набрав мінімально необхідну кількість балів (35), він не допускається до складання заліку під час сесії, але має право ліквідувати академічну заборгованість у порядку, передбаченому «Положенням про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти НУ «Чернігівська політехніка» (<https://bit.ly/3HINOWk>). Повторне складання заліку з метою підвищення позитивної оцінки не дозволяється. У разі отримання незадовільної оцінки, перескладання заліку з дисципліни за графіком, установленим дирекцією ННІ, допускається не більше двох разів (при другому перескладанні – комісії, яка створюється розпорядженням директора).

Політика академічної доброчесності

Політика дотримання академічної доброчесності ґрунтується на «Кодексі академічної доброчесності НУ «Чернігівська політехніка» (<https://bit.ly/3GYvtgw>).

Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю; посилання на джерела інформації в разі використання, тверджень, відомостей.

Списування під час тесту, заліку, оформленні звіту з розрахункової роботи заборонені.

За порушення академічної доброчесності здобувачі вищої освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності як повторне проходження оцінювання результатів їх навчальної діяльності.

Політика відвідування та відпрацювання пропущених занять

Відвідування занять є обов'язковим. Для тих ЗВО, які пропустили хоча б одне практичне заняття, проводиться процедура відпрацювання. За об'єктивних причин навчання може відбуватись в дистанційній формі або у змішаній формі за погодженням із викладачем. З метою створення можливостей для навчання здобувачів вищої освіти, які з поважних причин не можуть відвідувати заняття, право на отримання дозволу на вільне відвідування занять (ВВЗ) надається здобувачам вищої освіти 3-го та старших курсів денної форми навчання згідно з Положенням про організацію освітнього процесу в НУ «Чернігівська політехніка» (<https://bit.ly/3yDYnwt>). ВВЗ передбачає можливість вільного відвідування здобувачем вищої освіти лекційних занять та самостійного опрацювання навчального матеріалу, передбаченого програмою з дисципліни. Відвідування інших видів навчальних занять (крім консультацій) для ЗВО є обов'язковим. Надання дозволу на вільне відвідування занять регламентується «Порядком надання дозволу на вільне відвідування занять здобувачам вищої освіти НУ «Чернігівська політехніка» (<https://bit.ly/407YpLI>).

Політика користування ноутбуками / смартфонами

Прохання до здобувачів тримати смартфони переведеними у беззвучний режим протягом лекційних та практичних занять, так як дзвінки, переписки та спілкування у соціальних мережах відволікають від проведення занять як викладача, так й інших здобувачів. Ноутбуки, планшети та смартфони не можуть використовуватися в аудиторіях під час занять та під час проведення підсумкового контролю (за виключенням проходження тестового контролю в системі MOODLE).

Правила перезарахування кредитів

Кредити, отримані в інших закладах вищої освіти за даною спеціальністю з освітніх компонент, спрямованих на отримання відповідних компетенцій можуть бути перезараховані викладачем у відповідності до «Порядку визначення академічної різниці та перезарахування навчальних дисциплін у НУ «Чернігівська політехніка» (<https://bit.ly/3H7fJru>) шляхом співставлення отриманих програмних результатів навчання та компетентностей.

8. Рекомендована література:

Базова

1. Гетьман О. О. Економіка підприємства: навчальний посібник / О.О. Гетьман, В. М. Шаповал. - 2-ге вид. - К.: Центр учбової літератури, 2018. - 488 с.

2. Планування розвитку виробництва: теорія та практика: навчальний посібник / Кичко І.І., Сахно Є.Ю., Пономаренко С.І., Дерій Ж.В., Кунденко А.В. – Ніжин: ФОП Лук'яненко В.В., ТПК "Орхідея", 2017. – 382 с.
3. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. / С.М. Шкарлет, Ж.В. Дерій, В.Г. Маргасова, Т.І. Зосименко; під заг. наук. кер. С.М. Шкарлета. – Чернігів: ЧНТУ, 2017. – 205 с.
4. Економіка та організація праці: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / О.В. Мініна, Ж.В. Дерій, Н.Т. Шадура-Никипорець. – Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2017. – 206 с
5. Економічна теорія та економіка енергетики: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / С.М. Шкарлет, Ж.В. Дерій, О.В. Мініна, Н.Т. Шадура-Никипорець. – Чернігів: ЧНТУ, 2017. – 268 с.
6. Економіка підприємства [Текст] : зб. практичних задач і ситуацій: навч. посібник. - 3-тє вид. - К. : КНЕУ, 2018. - 323 с.
7. Економіка підприємства [Текст] : підручник для вищої школи / за заг. ред. Л. Г. Мельника. - Суми: Університетська книга, 2017. - 864 с.
8. Економіка підприємств: підручник / Ф. В. Горбонос [и др.]. - К. : Знання, 2020. - 463 с.

Методичні рекомендації

1. Економіка підприємства: практ. вправи та ситуації для здобувачів вищ. освіти ступеня «бакалавр» спец. 051 «Економіка» всіх форм навчання / уклад.: Ж. В. Дерій, Т. І. Зосименко. – Чернігів : НУ Чернігівська політехніка, 2022. – 64 с.

Допоміжна

1. Господарський кодекс України №436-IV від 16.01.2003. // <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Кодекс законів про працю від 10.12.1971 р. №322Л/ІІІ, зі змінами і доповненнями // <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
3. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку // http://vobu.ua/ukr/documents/accounting/item/natsionalni-polozhennya-standarti-bukhgalterskogo-obliku?app_id=24
4. Закон про оплату праці // <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>
Інформаційні ресурси
<https://eln.stu.cn.ua/course/edit.php?id=5067>